

Begrænsninger i retten til religions- og trosfrihed

Begrænsninger i retten til religions- og trosfrihed.

Enhver ved fra nyhedsstrømmen, og måske fra egen livserfaring, at mange regeringer indfører begrænsninger i retten til religions- og trosfrihed. De hævder, at det er nødvendigt at begrænse religiøse udtryk af den ene eller den anden grund.

Så hvordan kan vi vide, hvornår begrænsningerne er forsvarlige og acceptable, og hvornår ikke? De Internationale Menneskerettighedsloge fastslår, at retten til frit at have, vælge, ændre eller forlade ens religion eller overbevisning er uindskrænket. Den kan aldrig begrænses. På den anden side kan retten til frit at manifestere sin religion eller overbevisning godt begrænses, men kun inden for rammerne af fire regler.

1. Begrænsningen skal være givet ved lov. Formålet med denne regel er, at forhindre staten, politiet og domstolene i at agere uforudsigeligt eller inkonsekvent.
2. Begrænsningen skal være nødvendig for at beskytte sikkerheden, den offentlige orden, folkesundheden, den offentlige moral eller andre menneskers rettigheder eller frihed. Dette er vigtigt. At indføre begrænsninger for at sikre andre menneskers sikkerhed er noget helt andet end at gribe til begrænsninger for at vinde stemmer.
3. Begrænsningerne må ikke være diskriminerende.
4. En hver begrænsning skal være proportional med det problem, en manifestation har skabt. Disse regler er yderst vigtige. Uden dem kunne regeringer lægge begrænsninger på enhver gruppering eller praksis, de tilfældigvis ikke bryder sig om. Begrænsninger er tænkt som en sidste udvej, ikke et middel til øget kontrol fra statens side.

Lad os se på et tænkt eksempel, der kan illustrere, hvad disse regler betyder. Lad os forestille os en by, hvor der findes fem forskellige religiøse grupperinger.

Alle har de religiøse bygninger, og alle udsender de en vis mængde støj, som deres naboer ikke sætter pris på. Men politiet modtager kun klager vedrørende en lille upopulær gruppering. Et højt støjniveau er skadeligt for helbredet, og folkesundheden er en legitim årsag til at indføre begrænsninger.

Så hvad skal den lokale myndighed gøre? Hvilke slags forordninger er nødvendige, ikke diskriminerende og proportionale for at beskytte folkesundheden? I dette tilfælde ville en almen lov, der regulerer den mængde støj, der er tilladelig for alle offentlige møder, være hensigtsmæssig. En lov, der behandler både alle religiøse grupperinger og alle andre ens. Hvis en gruppes aktivitet overstiger støjgrænsen, vil det være rimeligt at forlange, de begrænser støjen eller betaler en bøde.

Det vil ikke være rimeligt at forlange fuldkommen stilhed eller forbyde dem overhovedet at mødes. Og politiet er nødt til at håndhæve loven på samme måde over for alle, selvom det kun modtager klager vedrørende upopulære grupperinger. Det var bare et lille, ret enkelt eksempel.

Når vi ser på store krænkelser af retten til religions- og trosfrihed, er det normalt let at se, at disse regler bliver ignoreret, fordi restriktionerne er så åbenlyst unødvendige, diskriminerende eller uforholdsmæssigt strenge. Visse lande forbyder al religiøs aktivitet, der udøves andetsteds end i bygninger, der er registreret til formålet. Dette gør det ulovligt at bede borbøn sammen med sine gæster, før man spiser middag i sit eget hjem. Den begrænsning er åbenlyst ikke legitim.

Men der er massevis af kontroversielle sager. Er det i orden, når en borgmester i Frankrig forbyder burkinier? Badedragter, der dækker hele kroppen, undtagen ansigt og fødder? Eller når myndighederne i dele af Indien begrænser retten til at fortælle andre om sin overbevisning? I denne fremstilling vil vi se nærmere på de syv spørgsmål domstole bør stille for at kunne fastslå, om begrænsninger er legitime. Forhåbentlig vil dette kunne hjælpe dig til at vurdere begrænsninger, som du kan støde på.

Når en stat iværksætter begrænsninger, er det første spørgsmål, man bør stille, om begrænsningen griber ind i den ukrænkelige ret til at have eller antage en religion eller tro, eller mod retten til at manifestere den. Hvis den ukrænkelige ret begrænses, er statens tiltag ikke legitime, men hvis det udelukkende er en manifestation, der begrænses, kan vi gå videre til næste spørgsmål.

Er den adfærd, der begrænses, en manifestation af religion eller tro, eller blot en adfærd? De ting, vi gør, er ofte styret af vores overbevisninger. Men det er ikke alt, hvad vi gør, der er en beskyttet manifestation af religion eller tro. Når nogen klager over, at deres ret til at manifestere er blevet krænket, vil domstolen som det første fastslå, om den pågældende adfærd er en manifestation af religion eller tro. Dette gør os ved at betragte forbindelsen mellem adfærd og overbevisning for at se, om de er tæt forbundne.

Nogle gange er dette enkelt at afgøre. At gå i kirke er umiskendeligt forbundet med at være kristen. At faste er umiskendeligt forbundet med islam. Men så simpelt er det ikke altid.

For den ene kristen er det ikke vigtigt at bære et kors. For den anden er det et afgørende udtryk for religiøs identitet. Og muslimske kvinder har forskellige holdninger til at bære hovedtørklæde.

Det er ikke domstolens rolle at bestemme, hvilke overbevisninger, der er korrekte. I afgørelsen af, hvad der kan regnes for religiøse manifestationer, risikerer domstolene at afgive kendelser vedrørende doktriner, der sætter visse teologiske fortolkninger over andre.

Menneskerettigheder er noget, individer har, så domstolene ser i stigende grad på de involverede personers overbevisninger, i stedet for på institutionelle doktriner og resonerer således. Hvis en person betragter en handling som en religiøs manifestation, så er det det for den pågældende.

Når det først er fastslået, at en beskyttet manifestation er blevet begrænset, skal det undersøges, om begrænsningen er givet ved lov.

Er der en nedskrevet lov, retspraksis eller sædvaneret, der regulerer begrænsningen, eller er den blot indført af embedsmænd uden juridisk grundlag? Hvis der ikke er et juridisk grundlag, er begrænsningen ikke legitim.

Det næste skridt er at vurdere, om begrænsningen er nødvendig med henblik på beskyttelse i henhold til en legitim grund. For at finde ud af det, må vi først undersøge, om der er en direkte forbindelse mellem den begrænsede praksis og en af de fire legitime grunde, og dernæst, om begrænsningen er nødvendig. Lad os se på disse spørgsmål et af gange.

Ifølge international lov er der kun legitim grundlag for at begrænse retten til religiøs manifestation, hvis det sker for at beskytte sikkerheden, den offentlige orden, folkesundheden, den offentlige moral eller andres rettigheder eller frihed. Så er disse områder truet af den begrænsede adfærd, og er der beviser for dette? Staten skal bevise en direkte sammenhæng mellem den adfærd, der ønskes begrænset, og en af disse legitime grunde.

Hinduernes kastesystem opdeler mennesker i højere og lavere kaster samt kasteløse. Kasteløse grupperinger er udsat for massiv diskrimination og social og økonomisk forskelsbehandling. Visse templer har før i tiden forbudt kasteløse hinduer adgang.

Indien afskaffede kastesystemet i 1949, og det er ikke længere til at få templer at forbyde kasteløse hinduer adgang. Denne begrænsning består prøven. Der er en klar, direkte sammenhæng mellem at forhindre kastediskrimination og at beskytte andres rettigheder og frihed.

Men det er ikke alle begrænsninger, der kan vise en sådan klar sammenhæng. Og nogle gange tegner regeringer et misvisende billede eller direkte misbruger de legitime grunde. Begrænsninger i retten til religions- og trosfrihed er ofte relateret til den offentlige orden.

Love vedrørende den offentlige orden omhandler mange forskellige ting, inklusive trusler, overfald, tilskyndelse til vold og nogle gange blasfemi. Retten til at manifestere religion eller overbevisning forudsætter nødvendigvis, at man har ret til at sige, hvad man opfatter som sandt. Overbevisninger kan selvsagt udtrykkes fredeligt eller på måder, som tilskynder til vold.

Desværre bliver nogle mennesker så krænket over fredelige udtryk for overbevisninger, der afviger fra deres egne, at de svarer igen med vold. Visse stater forbyder fredelige udtryk for visse overbevisninger med det argument, at det er legitimt i forhold til beskyttelse af den offentlige orden på grund af risikoen for gruppevold.

Indonesien har forbudt offentlige udtryk for Ahmadi- og ateistiske overbevisninger på dette grundlag. Resultatet er, at det under tiden er ofrende for vold, der anklages for blasfemi eller opildnende, og ikke gerningsmændene, der anklages for overfald. Den slags love reducerer ikke volden. I stedet forstærker de ideen om, at personer, der har den forkerte overbevisning, bør straffes.

En anden vanskeligt håndterbar grund er hensynet til den offentlige moral. Har alle den samme moral, og hvis moral er offentlig? FN's menneskerettighedsekspertes siger, at definitionen af den offentlige moral bør stamme fra mange sociale, filosofiske og religiøse traditioner. Med andre ord kan man ikke basere begrænsninger alene på majoritetens moral.

Det er måske overraskende, at hensyn til nationens sikkerhed ikke er blandt de legitime grunde til at begrænse retten til religions- og trosfrihed. Nogle regeringer dæmoniserer visse grupperinger, specielt dem, der deler religion med et fjendtligt land, og kalder dem en trussel mod nationens sikkerhed. Konventionens forfattere var enige om, at hensyn til folkesundhed, offentlig sikkerhed og orden gav tilstrækkeligt råderum for indførelse af begrænsninger, og at hvis man tilføjede hensynet til nationens sikkerhed, risikerede man at gøre retten til religions- og trosfrihed uanvendelig netop der, hvor der er mest brug for den.

Vi har altså fastslået, at staterne skal kunne påvise en direkte sammenhæng og gøre rede for, på hvilken måde de begrænsede praksisser truer et af de nævnte områder. Vi har også set, at det er vigtigt at teste, om de legitime grunde fortolkes og anvendes korrekt.

Lad os gå videre til den anden del af vores spørgsmål. Er begrænsning nødvendig? Altså ikke blot ønskelig set ud fra majoritetens eller et bestemt politisk perspektiv, men nødvendig?

Lad os forudsætte, at regeringen har påvist, at der er en direkte forbindelse mellem den foreslåede begrænsning og beskyttelsen af andres rettigheder og frihed. Er truslen alvorlig nok til at begrunde en begrænsning? Vil den foreslåede begrænsning effektivt kunne beskytte andre menneskers rettigheder? Og er der andre måder, hvorpå problemet kunne løses, uden at begrænse rettigheder?

Hvis problemet ikke er alvorligt nok, hvis den foreslåede begrænsning ikke vil bidrage til at løse det, eller hvis der er andre måder at løse det på, uden at begrænse rettigheder, så er begrænsningen ikke nødvendig.

Kinas regering hævder at have bekymringer vedrørende sundhed og sikkerhed i overfyldte buddhist-træningscentre. Hensyn til sundhed og sikkerhed er legitime grunde. En løsning kunne være at tillade centrene at foretage renoveringer og udvidelser. Den løsning ville ikke indebære begrænsninger i rettigheder. I stedet har regeringen revet hele områder ned og tvangsforflyttet tusind nonner. Det var ikke nødvendigt. Selvfølgelig kan det være nødvendigt med begrænsninger.

FN har tydeligt erklæret, at skadelige traditionelle praksisser bør forbydes, som f.eks. visse optagelsesceremonier og kvindelig omskæring. I mange tilfælde kan der naturligvis ikke skelnes så klart, men det er altså staten, der skal bære bevisbyrden med hensyn til begrænsningens nødvendighed. Når vi har konstateret, at staten handler på legitimt grundlag, og at begrænsningen er nødvendig, skal det undersøges, om den er diskriminerende.

Man kunne tro, at det er enkelt at se, om love, politikker eller praksisser er diskriminerende. Og det er tilfældet, hvis de udtrykkeligt gælder for nogle mennesker og ikke for andre. Dette kaldes direkte diskrimination og er forbudt.

Men under tiden kan love, der gælder for alle, have kraftig indvirkning på visse mennesker og ingen indvirkning på andre. Dette kaldes indirekte diskrimination. Lad os vende tilbage til vores opdagede by med de støjende religiøse bygninger.

Byrådet har indført en lov, der begrænser støjniveauet for offentlige begivenheder, og religiøse grupperinger har indstillet deres højtalere i overensstemmelse hermed. Men kirkeklokkerne ringer for højt, og man kan ikke skrue ned for dem. Kirken må opgive en traditionel praksis, mens andre trossamfund ikke har problemer. Dette er indirekte diskrimination.

Der findes mange eksempler på, at generelle love resulterer i indirekte diskrimination. I mange lande er det blevet forbudt at gå med kniv på offentlige steder. Dette påvirker ikke menigheder eller tro samfund, bortset lige fra sikherne. Sikhistske mænd har pligt til at bære en kirpan daggert, en ceremoniel kniv, under skjorten. Så loven begrænser sikhistske mænds mulighed for at opfylde deres religiøse forpligtelser.

I nogle lande kræves det ifølge planlovgivningen, at nye bygninger skal godkendes af nabogrundenes ejere. Men naboer kan være fordomsfulde, så det er nemmere for traditionelt orienterede grupperinger at få byggetilladelse, end for mindre, ikke traditionelle grupperinger. Politikker og praksisser kan også skabe problemer.

Hvis et universitet altid afholder optagelsesprøver om lørdagen, er adventister og rettroende jøder dårligere stillet. Ofte pålægges arbejdere for religiøse minoritetsgrupper at holde ferie i forbindelse med majoritetens helgedage, frem for at få lov at holde fri i forbindelse med deres egne højtider. Direkte diskrimination er altid forbudt.

Men domstolene bør behandle indirekte diskrimination som et praktisk problem, der skal løses, hvis det overhovedet er muligt inden for rimelighedens grænser. Og ofte kan der findes enkle løsninger. I vores opdagede by kunne byrådet udstede en dispensation, der tillod kirkeklokkerne at ringe på søndage og ved religiøse højtider.

I Sverige blev universitetets optagelsesprøver før i tiden kun afholdt om lørdagen. Nu lægges de også på fredage, og uniformer på arbejdspladsen kan ofte tilpasses, så variationer som f.eks. en turban kan indgå. Men domstolene anerkender, at det ikke altid er muligt.

Indirekte diskrimination kan være lovlig, hvis det kan bevises, at der er tilstrækkelig gode grunde – et objektive belæg – for den. F.eks. regler vedrørende forebyggelse af hospitalsinfektioner, der forbyder de ansatte at bære smykker, kan være til ulempe for visse grupperinger. Men det retfærdiggøres af hensynet til folkesundheden.

Hensynet til folkesundheden er naturligvis en legitim grund til at begrænse retten til religions og trosfrihed. Men i relation til indirekte diskrimination accepterer domstolene også andre grunde. F.eks. kan en virksomhed argumentere for, at det ville underminere virksomhedens interesser at ændre dens politikker.

En tøjbutik, som forlanger af ekspedienterne, at de skal bære tøj fra forretningens sortiment, ville sandsynligvis ikke blive pålagt at ansætte en ekspedient, der nægtede at bære forretningens tøjmærker af religiøse årsager. Så mens direkte diskrimination er forbudt, skal indirekte diskrimination blot undgås i videst mulige omfang ved at finde rimelige måder at imødekomme individets og grupperingens behov på.

Når det er fastslået, at en begrænsning ikke er diskriminerende, skal vi afprøve, om den er proportional med det aktuelle problem.

I hvilken udstrækning skal manifestationen begrænses?

Hvad skal forbydes?

For hvem?

Hvornår?

Og hvor?

Der er stor forskel på at forbyde bestemte religiøse klædningsstykker i bestemte professioner på bestemte typer arbejdspladser, og så forbyde alle at bære religiøse klædedragter på gaden. Så internationale domstole ser på proportionaliteten. Domstole i USA opererer inden for endnu snævrere rammer. Begrænsninger skal påføres på den mindst restriktive facon, det er muligt.

Et sidste aspekt, som nogle domstole tager under overvejelse, er fortolkningsmarginen. Verden er mangfoldig, og menneskerettighedsprincipper kan omsættes i praksis på mange forskellige måder med basis i den nationale kontekst.

Derfor anvender nogle internationale domstole en vis fortolkningsmargin, hvilket dybest set betyder, at nationale myndigheder bedst forstår den nationale kontekst og er bedst rustet til at formulere deres nationale love, så de internationale domstole accepterer, at der skal være plads til skønsmæssige vurderinger i nogen grad. Spørgsmålet om, hvor bred denne margin for staternes skyld skal være, og hvor vidt domstolene tillader for bred en margin, er et vigtigt emne for debatten

For at opsummere. Når vi skal undersøge, hvor vidt en begrænsning er tilladelig, er processen som følger.

1. Afgør, om en lov begrænser den uindskrænkede ret til at have eller ændre ens religion eller overbevisning eller en manifestation.
2. Afgør, om den begrænsede adfærd hører ind under beskyttede manifestationer.
3. Undersøg, om begrænsningen sker på legitimt grundlag.
4. Afgør, i hvilken udstrækning manifestationen udgør en trussel mod hensynet til en af de legitime grunde til begrænsninger, f.eks. andres rettigheder og frihed.
5. Afgør, om begrænsningen er direkte eller indirekte diskriminerende.
6. Og overvej, om begrænsningen er proportional med den trussel, den begrænsede adfærd udgør, og om den effektivt vil løse problemet.

Når vi forstår de begrundelser, domstolene burde anvende for at være i overensstemmelse med menneskerettighederne, kan vi mere effektivt kræve vores ret. Vi kan også i højere grad bidrage til den offentlige debat om, hvorvidt domstole og regeringer handler korrekt, eller om de faktisk krænker retten til religions- og trosfrihed.

Copyright: SMC